

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Viite: HE 300/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi potilasasiavastaavista ja sosiaaliasiavastaavista sekä varhaiskasvatuslain 53 §:n muuttamisesta

Asia: Vanhusasiavaltuutetun kirjallinen lausunto

Vanhusasiavaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi potilasasiavastaavista ja sosiaaliasiavastaavista. Lakisääteisen tehtävänsä mukaisesti vanhusasiavaltuutettu tarkastelee esitystä ikääntyneiden ihmisten aseman ja oikeuksien toteutumisen näkökulmasta.

Esityksen pääasiallisessa sisällössä todetaan, että potilasasiavastaavia ja sosiaaliasiavastaavia olisi nimettävä riittävästi ottaen huomioon potilaiden ja asiakkaiden palvelutarpeet. Vanhusasiavaltuutettu pitää tätä tärkeänä ikääntyneiden asiakkaiden sekä potilaiden oikeuksien ja oikeusturvan toteutumisen kannalta. Sosiaaliasia- ja potilasasiavastaavien monipuolinen osaaminen sekä riippumaton ja puolueeton toiminta tulee myös aina taata. Olennaisen tärkeää on varmistaa, että myös ikääntyneillä ihmisillä on tosiasiallinen mahdollisuus saada näitä palveluita henkilökohtaisesti kasvokkain tai puhelimitse, eikä palvelun saanti tai yhteydenotot edellytä digitaitoja.

Suomessa oli vuoden 2020 lopussa noin 1,3 miljoona 65 vuotta täyttänyttä henkilöä. 75-84-vuotiaita on noin 400.000 ja 85 vuotta täyttäneitä noin 155.000. Ennusteiden mukaan vuonna 2030 yli 65-vuotiaita on noin 1,45 miljoonaa. (Sosiaali- ja terveysalan tilastollinen vuosikirja 2021 Sosiaali- ja terveysalan tilastollinen vuosikirja 2021 (julkari.fi)).

Ikääntyneistä potilaista ja asiakkaista moni on usean samanaikaisen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelun tarpeessa ja he saattavat tarvita myös asianmukaista tukea ja kiireetöntä neuvontaa oikeuksiensa sekä oikeusturvansa toteutumisessa. Potilas- ja sosiaaliasiavastaavien riittävyden ohella on varmistettava heidän osaamisensa ja tehtäväalan tuntemus koskien ikääntyneiden sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita ja niiden käyttöä.

Sosiaaliasiavastaavien ja potilasasiavastaavien riippumattomuus ja puolueettomuus toiminnassa on merkittävää asiakkaiden kannalta. Esityksen 2 § 3 momentin mukaan toiminta on järjestettävä yhtenäisenä hallinnollisena kokonaisuutena erillään hyvinvointialueen sote-huollon järjestämiseen ja tuottamiseen liittyvistä tehtävistä. Tätä vanhusasiavaltuutettu pitää erittäin kannatettavana, samoin kuin 5 § mukaista riippumattomuuden ja puolueettomuuden turvaamista.

Lakiehdotuksen 2 § 4 momentin säännöskohtaisissa perusteluissa käsitellään sitä, että muun muassa ikääntyneet henkilöt voivat tarvita runsaammin potilasasiavastaavien tai sosiaaliasiavastaavien neuvontaa, mikä hyvinvointialueen tulisi huomioida toimintaan kohdennettavissa voimavaroissa. Tämä on tärkeää. Annettavalle tuelle tulee varata riittävät resurssit.

Säännöskohtaisissa perusteluissa tuodaan esiin palvelun toteuttamiseen liittyen se, että asiakkaan henkilökohtainen tapaaminen olisi mahdollistettava erityisesti silloin, kun asiakkaan palvelutarve sitä edellyttää. Tämän varmistamista vanhusasiavaltuutettu pitää erittäin tärkeänä.

Kaikilla ei ole mahdollisuutta tai taitoja käyttää internettiä. Esimerkiksi vain vajaa kolmannes 75-89 -vuotiaista käytti internettiä päivittäin tai lähes päivittäin vuonna 2019. Nuoremmista, 65-74 -vuotiaista, käyttäjiä oli kaksi kolmasosaa. Suuri enemmistö yli 75-vuotiaita on edelleen internetin ja sähköisten sosiaali- ja terveyspalveluiden ulottumattomissa, vaikka kahden viimeisen vuoden aikana niiden käyttö onkin lisääntynyt. Lähde: Rasi Päivi & Taipale Sakari (2020) Tuki, ohjaus ja koulutus. Ikääntyvät digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. Gerontologia 34(4)
<https://journal.fi/gerontologia/article/view/99601/57591>

2 pykälän 5 momentissa säädetään hyvinvointialueen velvollisuudesta tiedottaa toiminnasta ja yhteystiedoista saavutettavilla tavoilla. Vanhusasiavaltuutettu pitää tätä hyvin kannatettavana. Tiedottamisessa ja viestinnässä on tärkeää ottaa huomioon eri asiakas- ja potilasryhmien tarpeet.

Asiakkaiden kielelliset oikeudet asioinnissa tulee turvata. On tärkeää huomioida heidän äidinkieltänsä sekä heidän käyttämänsä kieli. Lisäksi neuvonnassa on käytettävä sellaista kieltä ja ilmaisuja, jotka ovat asiakkaalle selkeitä ja ymmärrettäviä. Asiakkaan mahdolliset erityistarpeet tulee ottaa huomioon ja tarvittaessa varata keskusteluun riittävästi kiireetöntä aikaa. Vanhuuden ja kielenkäytön tutkimus on osoittanut, että asiointiin liittyvä kielenkäyttö voi merkittävästi joko estää tai edistää asiakasta pääsemästä sopivien palveluiden piiriin (Tiililä U. Asiointikielen rooli vanhuspalveluiden saavutettavuudessa. Teoksessa Hippi ym, toim. Vanhuus ja kielenkäyttö, SKS 2020).

Helsingissä 10.1.2023

Vanhusasiavaltuutettu Päivi Topo

Erityisasiantuntija Marjut Vuorela

